

IFAU

Institutet för arbetsmarknads- och
utbildningspolitisk utvärdering

Socialförsäkringar och äktenskapsbeslut

Petra Persson

RAPPORT 2015:2

Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU) är ett forskningsinstitut under Arbetsmarknadsdepartementet med säte i Uppsala. IFAU ska främja, stödja och genomföra vetenskapliga utvärderingar. Uppdraget omfattar: effekter av arbetsmarknads- och utbildningspolitik, arbetsmarknadens funktionssätt och arbetsmarknadseffekter av socialförsäkringen. IFAU ska även sprida sina resultat så att de blir tillgängliga för olika intressenter i Sverige och utomlands.

IFAU delar även ut forskningsbidrag till projekt som rör forskning inom dess verksamhetsområden. Forskningsbidragen delas ut en gång per år och sista dag för ansökan är den 1 oktober. Eftersom forskarna vid IFAU till övervägande del är nationalekonomer, ser vi gärna att forskare från andra discipliner ansöker om forskningsbidrag.

IFAU leds av en generaldirektör. Vid institutet finns ett vetenskapligt råd bestående av en ordförande, institutets chef och fem andra ledamöter. Det vetenskapliga rådet har bl.a. som uppgift att lämna förslag till beslut vid beviljandet av forskningsbidrag. Till institutet är även en referensgrupp knuten där arbetsgivar- och arbetstagersidan samt berörda departement och myndigheter finns representerade.

Rapporterna finns även i tryckt format. Du kan beställa de tryckta rapporterna via telefon eller mejl. Se nedanstående kontaktinformation.

Postadress: Box 513, 751 20 Uppsala
Besöksadress: Kyrkogårdsgatan 6, Uppsala
Telefon: 018-471 70 70
Fax: 018-471 70 71
ifau@ifau.uu.se
www.ifau.se

IFAU har som policy att en uppsats, innan den publiceras i rapportserien, ska seminariebehandlas vid IFAU och minst ett annat akademiskt forum samt granskas av en extern och en intern disputerad forskare. Uppsatsen behöver dock inte ha genomgått sedvanlig granskning inför publicering i vetenskaplig tidskrift. Syftet med rapportserien är att ge den ekonomiska politiken och den ekonomisk-politiska diskussionen ett kunskapsunderlag.

Socialförsäkringar och äktenskapsbeslut^a

av

Petra Persson^b

2015-03-11

Sammanfattning

Socialförsäkringssystem kan vara kopplade till civilstånd genom att berättigande till försäkringen förutsätter äktenskap. Detta genererar ekonomiska drivkrafter för par att gifta sig, att undvika skilsmässa, samt att göra en specialiserad uppdelning av hemarbete och förvärvsarbete där en part står för den större delen av hushållets förvärvsinkomst. Syftet med detta projekt är att studera huruvida berättigande till socialförsäkringar påverkar beslut som rör civilstånd samt pars uppdelning av hemarbete och förvärvsarbete. För att studera sådana effekter utnyttjar uppsatsen avskaffandet av änkepensionen i Sverige år 1989, som innebar att efterlevande makar inte längre fick tillgång till änkepension i händelse av makens bortgång. Sammantaget ser vi att socialförsäkringsberättigande har betydande konsekvenser för pars beslut om civilstånd och förvärvsarbete, även när rätten till socialförsäkring enbart är av betydelse långt fram i tiden. Resultaten visar att äktenskapsbeslut är en viktig del av pars långsiktiga finansiella planering. Att enbart titta på hushållens sparande kan således ge en alltför dyster bild av hushållens kapacitet att planera för ekonomisk trygghet i pensionsåldern. I ett bredare perspektiv tyder resultaten på att såväl äktenskapets betydelse som pars uppdelning av förvärvsarbete kommer att förändras i takt med att de legala skillnaderna mellan att vara gift å ena sidan, och att vara sammanboende eller skild å andra sidan, minskar över tid.

^a Denna rapport är en sammanfattning av IFAU Working Paper 2015:6.

^b Stanford University, IFAU, IFN samt CEPR. perssonp@stanford.edu

Innehållsförteckning

1	Bakgrund	3
2	Avskaffandet av änkepension i Sverige.....	3
2.1	Änkepension före år 1990.....	3
2.2	Änkepension efter år 1990.....	4
3	Hur kan avskaffandet av änkepension förväntas påverka pars beslut om civilstånd samt förvärvsarbete?	5
3.1	Ogifta par	5
3.2	Gifta par	5
4	Datamaterial.....	6
5	Effekter på giftermål.....	6
5.1	Urval	7
5.2	Tidsförskjutna samt extra äktenskap	7
5.3	Heterogena effekter beroende på änkepensionens värde.....	10
5.4	Framtida skilsmässor bland par som gifte sig under sista kvartalet 1989	12
6	Effekter på skilsmässor och på pars förvärvsarbete.....	13
6.1	Urval och metod	13
6.2	Effekten av att mista rätten till änkepension på pars skilsmässorisk.....	14
6.3	Effekten av att mista rätten till änkepension på makens arbetskraftsutbud	15
7	Diskussion	16
	Referenser	17

1 Bakgrund

I många länder är socialförsäkringssystem kopplade till civilstånd genom att berättigande till en del försäkringar förutsätter äktenskap. Även efter år 1971, då sambeskattningen av gifta par avskaffades i Sverige, gav utformningen av det svenska socialförsäkringssystemet starka ekonomiska drivkrafter för par att gifta sig, att undvika skilsmässa, samt att göra en specialiserad uppdelning av hemarbete och förvärvsarbete där en part står för den större delen av hushållets förvärvsinkomst.

De legala skillnaderna mellan att vara gift å ena sidan, och att vara sammanboende eller skild å andra sidan, har dock minskat över tid. Denna utveckling har försvagat kopplingen mellan socialförsäkringssystem och civilstånd, och därmed de ekonomiska drivkrafterna att vara gift samt att göra en specialiserad uppdelning av hemarbete och förvärvsarbete. Även idag finns dock kopplingen mellan socialförsäkringssystemet och civilstånd kvar i Sverige, exempelvis för alla par som fortfarande har rätt till änkepension. Vidare är kopplingen fortfarande vanlig i andra länder.

Syftet med detta projekt är att studera huruvida berättigande till socialförsäkringssystem påverkar beslut som rör giftermål, skilsmässa och makars förvärvsarbete. Frågan är av stor policyrelevans eftersom förekomsten av sådana effekter har implikationer för utformningen av socialförsäkringssystem.

För att studera denna typ av effekter utnyttjar uppsatsen avskaffandet av änkepensionen i Sverige år 1989, som innebar att efterlevande makar inte längre fick tillgång till änkepension i händelse av makens bortgång. Resultaten visar att socialförsäkringsberättigande har betydande konsekvenser för pars beslut om civilstånd och förvärvsarbete, även när rätten till socialförsäkring enbart är av betydelse långt fram i tiden.

Uppsatsen disponeras enligt följande. Först beskriver vi änkepensionsreformen i avsnitt 2. Avsnitt 3 beskriver hypoteser, avsnitt 4 beskriver datamaterialet och resultaten presenteras sedan i avsnitt 5 och 6. Slutligen diskuterar vi resultaten i avsnitt 7.

2 Avskaffandet av änkepension i Sverige

2.1 Änkepension före år 1990

Fram till 1989 var efterlevande makar berättigade till änkepension i händelse av makens bortgång. Denna socialförsäkring var kopplad till civilstånd genom att berättigande till försäkringen förutsatte äktenskap: efterlevande kvinnor i samboförhållanden liksom efterlevande kvinnor som skilt sig innan makens

död var inte berättigade till änkepension. En gift efterlevande kvinna var däremot berättigad till änkepension såvida äktenskapet ingåtts före makens 60-årsdag. För par utan gemensamma barn krävdes dessutom att äktenskapet hade varat i minst fem kalenderår före makens död. För par med gemensamma barn fanns ingen tidsgräns för äktenskapets längd.

Änkepensionen betalades ut varje månad från och med makens bortgång, dock tidigast på den efterlevande makans 36-årsdag. Utbetalningens storlek berodde på hur stor pension maken samt den efterlevande maken tjänat in. Ju högre pension maken tjänat in, desto högre blev änkepensionen, och ju högre egen pension den efterlevande maken tjänat in, desto lägre blev änkepensionen (Palme och Svensson, 1997). Annorlunda uttryckt var således efterlevande i par med en mer ojämlig pensionsinkomst berättigade till en högre änkepension än efterlevande i par med en jämn inkomstfördelning.

År 2002 uppgick den genomsnittliga utbetalningen till efterlevande till 35 000 kronor per år och den genomsnittliga löptiden för utbetalningar var åtta år.

Äktenskapsbeslut tas dock ofta långt innan en make dör. Den genomsnittliga åldern vid giftermål mellan år 1980 och 1988 i Sverige var 32,9 år för män och 30 år för kvinnor, och den genomsnittliga åldern då en person förlorade sin make/maka var 74,7 år. En eventuell utbetalning av änkepension kunde därmed generellt förväntas först flera decennier efter vigseln.

2.2 Änkepension efter år 1990

Avskaffandet av änkepensionen genomfördes den 1 januari 1990 och diskuterades för första gången i riksdagen den 8 juni 1988. Avskaffandet påverkade i huvudsak inte de par som redan hade ingått äktenskap. Följande övergångsregel tillämpades:

Alla gifta kvinnor som skulle ha varit berättigade till änkepension om maken hade dött den 31 december 1989 fick behålla rätten till änkepension även efter 1990.

För ogifta par med barn innebar reformens utformning således att de kunde säkra rätten till änkepension genom att gifta sig före 1989 års utgång. Barnlösa par som redan var gifta vid reformens tillkännagivande, men som hann vara gifta i mindre än fem år innan utgången av 1989, miste däremot rätten till änkepension från och med den 1 januari 1990.

3 Hur kan avskaffandet av änkepension förväntas påverka pars beslut om civilstånd samt förvärvsarbete?

I den engelska versionen av uppsatsen (Persson, 2015) utvecklas en äktenskapsmarknadsmodell som ger flera teoretiska prediktioner för hur avskaffandet av änkepensionen påverkar pars beslut om civilstånd och förvärvsarbete. Här följer en kort sammanfattning.

3.1 Ogifta par

För ogifta par med barn innebar reformens utformning att de kunde säkra rätten till änkepension genom att gifta sig före 1989 års utgång. Modellen ger tre prediktioner för dessa par:

- 1 Avskaffandet innebär en stor ökning av antalet par som gifter sig precis före 1989 års utgång. Enbart en del av de äktenskap som ingås under slutet av 1989 skulle dock ha ingåtts i alla fall, vid ett senare tillfälle, om reformen inte hade genomförts. Annorlunda uttryckt ger änkepensionens avskaffande upphov till två olika typer av vigslar:
 - (i) Äktenskap som genom en tidsförskjutning ingås under slutet av 1989, men som annars skulle ha ingåtts senare. Dessa vigslar benämns hädanefter som "tidsförskjutna vigslar".
 - (ii) Äktenskap som inte skulle ha ingåtts över huvud taget om änkepensionen inte hade avskaffats – detta eftersom paren, om de inte hade haft bråttom med att gifta sig, skulle ha bestämt sig för att inte ingå äktenskap. Dessa vigslar benämns hädanefter som "extra vigslar".
- 2 Par som har större ekonomiska drivkrafter att säkra rätten till änkepension för den efterlevande är mer benägna att gifta sig under det sista kvartalet 1989, än liknande par med svagare ekonomiska incitament.
- 3 Mer förhastade giftermål i samband med änkepensionsreformen gör den långsiktiga skilsmässorisen högre bland de par som gifte sig under det sista kvartalet 1989 än bland par som gifte sig dessförinnan (och således fick samma skydd vid makens död).

3.2 Gifta par

Vissa par som redan var gifta vid reformens tillkännagivande miste rätten till änkepension från och med den 1 januari 1990. Modellen ger två prediktioner för dessa par:

1 Änkepensionens avskaffande ökar sannolikheten för skilsmässa.

Par som har rätt till änkepension (så länge de förblir gifta) har nämligen starka ekonomiska drivkrafter att *undvika* skilsmässa, eftersom de mister rätten till änkepension om de väljer att skiljas. När par mister rätten till änkepension får de således svagare ekonomiska drivkrafter att undvika skilsmässa.

2 Änkepensionens avskaffande ökar makens arbetskraftsutbud (i de äktenskap som håller).

Även om inte maken *de jure* påverkades av reformen – enbart hustrun var tidigare berättigad änkepension – så påverkades maken *de facto*¹ eftersom hustrun miste sin försäkring mot fattigdom på äldre dagar. I den engelska versionen diskuterar vi att även hustruns arbetskraftsutbud förväntas öka som en följd av reformen. Detta är kanske mindre förvånande eftersom hustrun har *direkta* ekonomiska incitament att arbeta mer i avsaknad av rätt till änkepension.

4 Datamaterial

Datamaterialet består av registerinformation från Statistiska centralbyrån (SCB) vilken har tillhandahållits genom Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU). Grundpopulationen består av de individer som ingick äktenskap mellan 1968 och 2009. För dessa individer observeras samtliga civilståndsförändringar samt demografiska och socioekonomiska variabler såsom födelseår, utbildningsnivå, kognitiv förmåga från försvarets mönstringstester, eventuellt dödsdatum samt beskattningsbar förvärvsinkomst för åren 1985-2009. Jag observerar vidare huruvida ett par har gemensamma barn. Jag följer Lindqvists och Vestmans (2011) metod för att skapa ett mått på kognitiv förmåga som följer en standardiserad normalfördelning.

5 Effekter på giftermål

Den första delen av analysen studerar effekter av änkepensionens avskaffande på giftermål.

¹ Teoretiskt härrör denna prediktion från ett antagande om att makar gemensamt bestämmer hur mycket varje part ska förvärvsarbeta enligt en "kollektiv hushållsmodell" (Chiappori 1998). Se också exempelvis Angrist (2002), Wolfers (2006), Stevenson (2008) samt Lafortune m.fl. (2012).

5.1 Urval

Grundpopulationen i denna del av analysen utgörs av alla par som vid änkepen- sionens avskaffande hade fått minst ett gemensamt barn (efter 1971). Många av dessa par var redan gifta i juni 1988, men för de par som inte var gifta innebar reformen att de kunde säkra rätten till änkepension genom att gifta sig före 1989 års utgång.

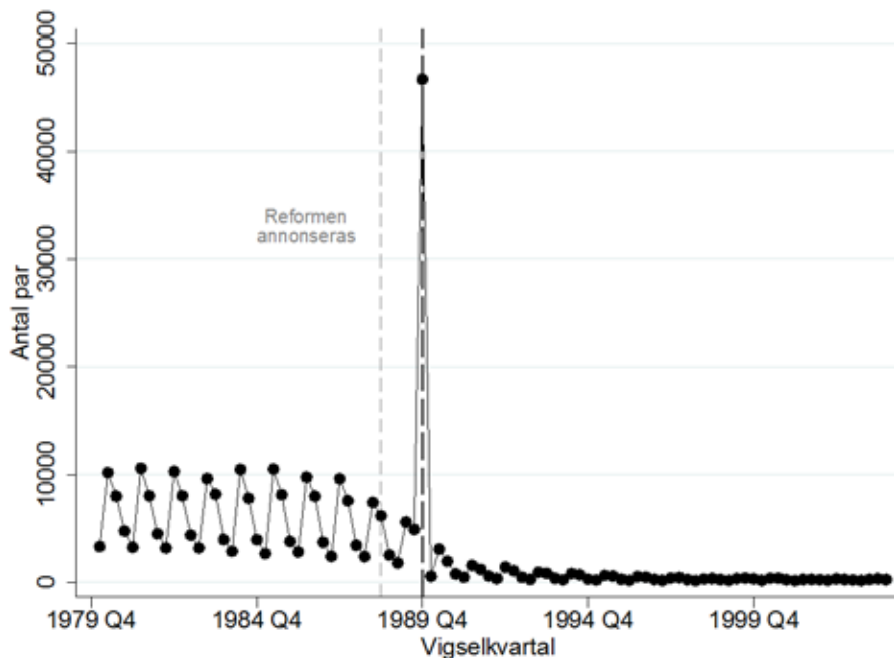
5.2 Tidsförskjutna samt extra äktenskap

Figur 1 visar hur många giftermål som sker i grundpopulationen för varje kvar- tal från 1980 till 2003. Vi ser att fler äktenskap genomgående ingås under våren och sommaren. Vi ser också att många par väljer att gifta sig i slutet av 1989, under det sista kvartalet som par kunde gifta sig och fortfarande säkra rätten till änkepension. Denna ökning har tidigare noterats av bland andra Hoem (1991), Roine (1997), och Björklund m.fl. (2007) och vi tar denna ökning som utgångs- punkt för att vidare studera de mekanismer som ligger bakom ökningen.² Dessa mekanismer är relaterade till det faktum att betydligt *färre* bröllop sker från och med 1990, vilket tydligt framgår av Figur 1.³

² Frimmel m.fl. (2012) presenterar liknande resultat från en reform i Österrike.

³ Det är här viktigt att komma ihåg att populationen enbart innefattar par som fick sitt första gemensamma barn före 1989. Således ska Figur 1 inte tolkas som att svenskar upphörde att gifta sig efter 1989 – men de som gifte sig efter 1989 var huvudsakligen par som fick barn från och med 1989.

Figur 1 Empirisk fördelning av nya äktenskap

Fotnot: Figuren visar hur många giftermål som sker under varje kvartal från 1980 till 2003. Populationen inkluderar samtliga par som vid änkepensionens avskaffande hade fått minst ett gemensamt barn (som var fött efter 1971). Den ljusgrå streckade linjen visar kvartalet då reformen diskuterades i Riksdagen, det andra kvartalet 1988; den mörkgrå långstreckade linjen visar det sista kvartalet då par kunde gifta sig och säkra rätten till änkepension, det fjärde kvartalet 1989.

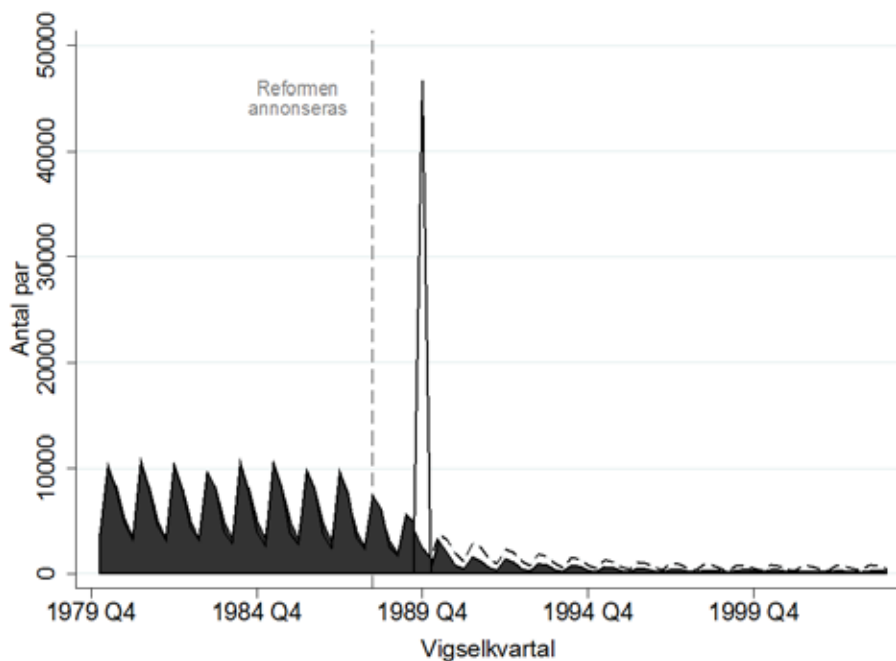
Att färre bröllop sker efter 1990 beror delvis på en tidsförskjutning: par som annars skulle ha gift sig senare valde att ingå äktenskap i slutet av 1989 för att inte gå miste om änkepensionen. Enligt hypotesen som presenteras i avsnitt 3 ovan så står dock inte dessa tidsförskjutna bröllop för alla äktenskap som ingås under det sista kvartalet 1989. I stället sker också ett antal extra äktenskap i slutet av 1989, som inte skulle ha ingåtts över huvud taget om änkepensionen inte hade avskaffats – detta eftersom paren, om de inte hade haft bråttom med att gifta sig, skulle ha bestämt sig för att inte ingå äktenskap.

För att skatta i vilken utsträckning som bröllopen i slutet av 1989 är tidsförskjutna eller extra används regressionsanalys, vilken beskrivs detaljerat i den engelska versionen av denna uppsats. Metoden bygger på att skatta hur fördelningen av giftermål skulle ha sett ut om änkepensionen inte hade avskaffats.⁴

⁴ Denna s.k. ”bunching-metod” har sitt ursprung i de metoder som utvecklades med startpunkt i Saez (2010) samt i Chetty m.fl. (2011).

För att göra denna skattning använder vi de giftermål som skedde innan reformen (vilka inte påverkades av reformen).

Figur 2 Tidsförskjutna och extra vigslar

Fotnot: Den svarta arean visar hur många giftermål som sker för varje kvartal från 1980 till 2003 (och visas också i Figur 1). Populationen inkluderar samtliga par som vid änkepensionens avskaffande hade fått minst ett gemensamt barn (efter 1971). Den långstreckade svarta linjen visar det skattade antalet giftermål om änkepensionsreformen inte hade genomförts. Skillnaden mellan dessa två linjer (efter 1989) fångar antalet tidsförskjutna vigslar. Resterande vigslar som sker under det sista kvartalet 1989 är extra.

Figur 2 visar resultatet från skattningen. Det sista kvartalet 1989 ingicks enligt skattningen 44 305 fler vigslar än vad som skulle ha förväntats om reformen av änkepensionen inte hade skett. Vi delar nu upp dessa 44 305 vigslar i tidsförskjutna och extra vigslar, vilket illustreras av de två linjer som vi ser från och med 1990:

- 1 En heldragen linje som visar de äktenskap som faktiskt ingicks efter 1989 (samma linje som visas i Figur 1).
- 2 En streckad linje som visar det skattade antalet äktenskap som skulle ha ingåtts efter 1989 om änkepensionen inte hade avskaffats.

Skillnaden mellan de två linjerna utgörs av tidsförskjutna bröllop: de skulle ha skett senare enligt den skattade fördelningen, men uteblev i realiteten eftersom

de tidigare ledes till det sista kvartalet 1989. Genom att summera skillnaden mellan dessa två linjer under hela tidsperioden skattar vi det totala antalet tidsförskjutna vigslar till 25 600.

De bröllop som sker under det sista kvartalet 1989 men som inte var tidsförskjutna uppgår således till $44\,305 - 25\,600 = 18\,705$ extra vigslar. Tabell 1 visar dessa resultat i tabellform. Vi ser att resultaten är högst signifikanta och baseras på 6 473 observationer.⁵

Tabell 1 Effekten av änkepensionens avskaffande på giftermål

Skattad enhet	Skattning
Totalt antal bröllop orsakade av reformen	44 305*** (3 229)
Varav tidsförskjutna bröllop	25 600*** (3 176)
Varav extra bröllop	18 705*** (1 629)
Antal observationer (kohorter*kvartal)	6 473

Fotnot: Beroende variabel är logaritmen av antalet giftermål, kvartalsvis för varje kohort av par. Specifikationen har valts genom att använda Akaike Information Criterion. Standardfel skattade med hjälp av en så kallad Bootstrapping procedur, vilken beskrivs i den engelska rapporten, anges i parentes. Statistisk signifikansnivå på 0,1, 1 och 5 % anges med ***, ** och *.

Sammanfattningsvis visar resultaten att tillkännagivandet av änkepensionens avskaffande ledde till en ökad sannolikhet för ännu ej gifta par att ingå äktenskap (för att få ta del av/inte gå miste om änkepensionen), samt att effekten på antalet giftermål drivs både av tidigare läggande av giftermål samt av ”extra” giftermål som annars inte skulle ingåtts.

5.3 Heterogena effekter beroende på änkepensionens värde

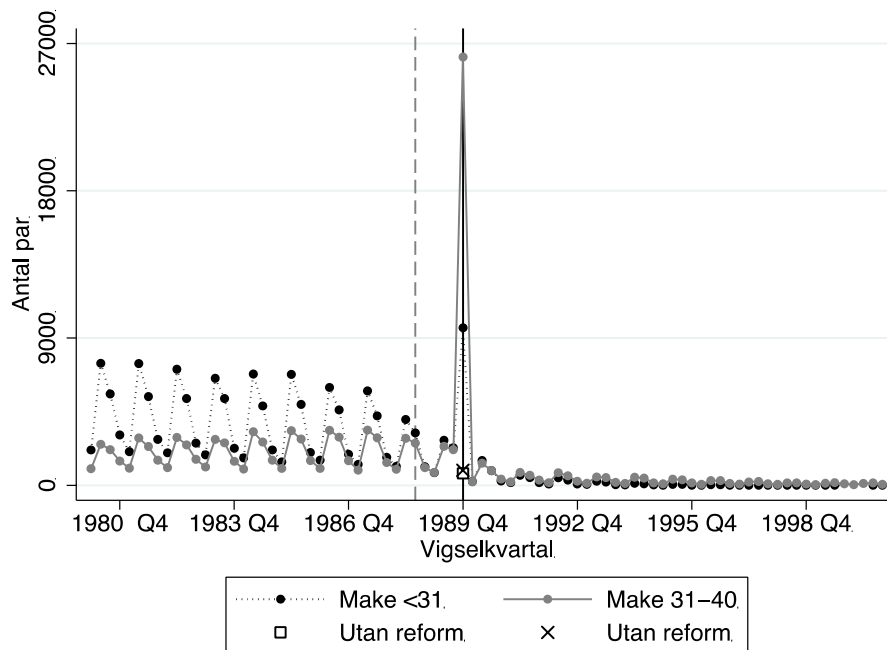
Vi analyserar nu vilka typer av par som väljer att säkra rätten till änkepension genom att gifta sig precis före 1990. Hypotes 2 ovan är att par som har större ekonomiska drivkrafter att säkra rätten till änkepension för den efterlevande är mer benägna att gifta sig under det sista kvartalet 1989, än liknande par med svagare ekonomiska incitament.

För äldre par är det förväntade värdet av rätten till änkepension exempelvis högre än för yngre par eftersom utbetalningarna av änkepension i genomsnitt sker tidigare – annorlunda uttryckt så har äldre par en kortare diskonteringsperiod. Vidare har äldre par ofta tjänat in en större änkepensionsgrundande in-

⁵ En observation utgörs av ett kvartal för en kohort av par, där varje kohort utgörs av de par som fick barn under ett visst kvartal.

komst (fram till 1989). Ett sätt att se om det verkar finnas något stöd för vår andra hypotes är således att se om äldre par är mer benägna att gifta sig som en följd av reformen än yngre par.

Figur 3 Heterogena effekter beroende på makens ålder vid vigseln

Fotnot: Figur 3 replikerar Figur 1 för två delurval. Den grå heldragna linjen visar hur många giftermål som sker för varje kvartal från 1980 till 2003 där mannen vid vigseln är 31–40 år. Den svarta punktstreckade linjen avser giftermål där mannen vid vigseln är under 31 år.

Figur 3 replikerar Figur 1 för två olika delurval. Den svarta punktstreckade linjen visar par där mannen vid vigseln är yngre än 31 år. Den grå heldragna linjen visar par där mannen är 31–40 år. Vi ser att fler i den yngre åldersgruppen gifter sig under varje kvartal utom under det sista kvartalet 1989. Under det sista kvartalet 1989 har den äldre åldersgruppen inte bara fler vigslar i absoluta tal, även den relativa förändringen jämfört med kvartalet innan är betydligt större för par i den äldre åldersgruppen. Detta indikerar att äldre par är mer benägna att gifta sig för att säkra tillgången till änkepension (trots att yngre par generellt är mer benägna att gifta sig). Detta ger stöd för den andra hypotesen.

Vi kan göra ytterligare en intressant observation från Figur 3: Det faktum att vi över huvud taget ser en respons bland par som är yngre än 30 år, för vilka utbetalning av änkepensionen inte förväntas ske förrän cirka 50 år senare, tyder på betydande framåtblickande beteende.

I den engelska versionen av uppsatsen presenterar vi ytterligare stöd för den andra hypotesen, genom att visa följande samband efter att ha kontrollerat för en rad demografiska och socioekonomiska faktorer:

- 1 Par där mannen med större sannolikhet avlider inom kort efter 1990 är mer benägna att gifta sig i samband med änkepensionsreformen än liknande par där mannen har lägre sannolikhet att avlida kort efter 1990.⁶ Dessa par har större ekonomiska drivkrafter att säkra rätten till änkepension för den efterlevande än liknande par där mannen troligen lever längre.
- 2 Par med en mer ojämlik fördelning av inkomst från förvärvsarbete är mer benägna att ingå äktenskap precis före utgången av 1989 än par med en jämlig fördelning av förvärvsinkomster. Dessa par har större ekonomiska drivkrafter att säkra rätten till änkepension för den efterlevande än liknande par med en jämlig inkomstfördelning.

5.4 Framtida skilsmässor bland par som gifte sig under sista kvartalet 1989

Den tredje hypotesen för denna grupp av par är att den långsiktiga skilsmässorisen är högre bland de par som gifte sig under det sista kvartalet 1989 än bland par som gifte sig dessförinnan (och således fick samma skydd vid makens död).

Anledningen till denna högre skilsmässorisk är att många vigslar under det sista kvartalet 1989 utgörs av extra vigslar, dvs. giftermål som aldrig skulle ha ingåtts om reformen inte genomförts eftersom paren skulle ha bestämt sig för att i stället gå skilda vägar. Annorlunda uttryckt så består paren som gifte sig i slutet av 1989 av ”stabila” par som liknar dem som gifte sig exempelvis under det sista kvartalet 1988, samt av ”instabila” par som gifte sig enbart på grund av änkepensionsreformen. Dessa ”instabila” par ökar den genomsnittliga skilsmässorisen bland alla par som gifte sig under det fjärde kvartalet 1989.

Vi testar denna hypotes genom regressionsanalys, vilken beskrivs i detalj i den engelska versionen av uppsatsen. Metoden bygger på att skatta skilsmässorisen hos par som en funktion av huruvida paret gifte sig i slutet av 1989, å ena sidan, eller i slutet av tidigare år, å andra sidan. Båda dessa grupper av par fick samma skydd vid makens död, men paren som gifte sig i slutet av 1989 förväntas ha en högre skilsmässorisk.

Det är här viktigt att kontrollera för en rad demografiska och socioekonomiska variabler som är korrelerade med skilsmässorisk: makens och hustruns

⁶ Med dödsfall kort efter 1990 avses dödsfall inom fem från den 1 januari 1990. I den engelska versionen presenteras också resultat med andra tidshorisonter (från två kalenderår och uppåt).

respektive ålder, inkomst, utbildningsnivå, och antal tidigare äktenskap; makens IQ (mätt från försvarets mönstringstester) och andel av den totala hushållsinkomsten, samt parets antal gemensamma barn. Vi kontrollerar också för vilken månad och veckodag som bröllopet ägde rum på.

Tabell 2 Förhöjd skilsmässorisk i äktenskap som ingicks i slutet av 1989

Skilsmässa inom	Fem år	Tio år
Gift 1989 Q4	0,02288*** (0,0048)	0,0423*** (0,0088)
Antal observationer	94 681	94 681

Fotnot: Varje kolumn representerar en regression. Standardfel klustrade på vigsel-månad*vigseldag anges i parentes. Statistisk signifikansnivå på 1, 5 och 10 % anges med ***, ** och *.

Resultatet presenteras i Tabell 2. Enligt skattningen är sannolikheten att skiljas inom fem år från vigseln 2,28 procentenheter högre bland par som gifter sig under det sista kvartalet 1989 än bland par som gifter sig något år tidigare, men som har samma ålder, inkomst, utbildningsnivå, etc. På tio års sikt är sannolikheten att skiljas 4,23 procentenheter högre. Eftersom cirka 16 procent av alla par skiljer sig inom tio år i den här studiepopulationen så innebär detta att par som gifter sig under det sista kvartalet 1989 har ungefär 26 (4,23/0,16) procents högre skilsmässorisk jämfört med kontrollgruppen.

6 Effekter på skilsmässor och på pars förvärvsarbete

Den andra delen av analysen studerar effekter av änkepensionens avskaffande på par som redan var gifta vid änkepensionens avskaffande, men som förlorade rätten till änkepension i och med reformen.

6.1 Urval och metod

Barnlösa par som redan var gifta vid reformens tillkännagivande, men som hann vara gifta i mindre än fem år innan utgången av 1989, miste rätten till änkepension från och med den 1 januari 1990. Grundpopulationen i denna del av analysen utgörs därför av alla barnlösa par som gifte sig precis innan eller precis efter årsskiftet 1984–1985.⁷ Paren som gifte sig under det första kvartalet 1985 förlorade rätten till änkepension från och med år 1990. Paren

⁷ Även par som gifte sig runt årsskiftet 1983–1984 inkluderas i analysen för att kontrollera för en ”nyårseffekt” – detta beskrivs mer utförligt i den engelska versionen.

som i stället gifte sig i slutet av 1984 påverkades inte av reformen, utan fick behålla rätten till änkepension även efter 1990.

Vi testar de hypoteser som presenteras i avsnitt 3.2 genom en typ av regressionsanalys som kallas regressionsdiskontinuitet (Angrist och Lavy 1999; Lee och Lemieux 2010.). Metoden beskrivs i detalj i den engelska versionen. Den bygger på att jämföra par som gifte sig precis innan och precis efter årsskiftet 1984–1985. Dessa par kan förväntas vara mycket lika varandra, vilket gör att par som gifter sig i slutet av 1984 är en nästintill perfekt kontrollgrupp för par som gifter sig i början av 1985. Annorlunda uttryckt kan vi anta att de par som miste rätten till änkepension skulle ha betett sig på samma sätt som paren i kontrollgruppen om de hade fått ha kvar rätten till änkepension. Således kan vi anta att *skillnaden* i utfall hos de båda grupperna reflekterar effekten av att mista rätten till änkepension.

Vi studerar två utfall för vilka vi formulerade hypoteser i avsnitt 3: Parens skilsmässorisk samt parens förvärvsarbete.

6.2 Effekten av att mista rätten till änkepension på pars skilsmässorisk

Vi börjar med att analysera hur förlusten av rätten till änkepension påverkar pars skilsmässorisk. Den hypotes som presenterades i avsnitt tre ovan är att par som mister rätten till änkepension får en förhöjd skilsmässorisk jämfört med om de skulle ha fått behålla rätten till änkepension. Par som har rätt till änkepension (så länge de förblir gifta) har nämligen starka ekonomiska drivkrafter att *undvika* skilsmässa, eftersom de mister rätten till änkepension om de väljer att skiljas. Par som mister rätten till änkepension har således svagare ekonomiska drivkrafter att undvika skilsmässa.

Det är i sammanhanget viktigt att göra två klargöranden. För det första så är det naturligtvis ”kostsamt” för alla par att skiljas, såväl ekonomiskt som – och kanske framför allt – känslomässigt. Men om dessa övriga ”skilsmässokostnader” kan förväntas vara lika höga bland par som gifter sig precis innan och precis efter årsskiftet 1984–1985 så fångar värdet av änkepensionen *skillnaden* i de båda gruppernas drivkrafter att undvika skilsmässa.

För det andra är det viktigt att betona att analysen inte bygger på att alla par väljer att skiljas (eller att undvika att skiljas) av ekonomiska skäl. Hypotesen är i stället ett uttalande om hur par som är *på marginalen* mellan att skiljas eller att fortsätta vara gifta beter sig. För dessa par kan en stor ekonomisk drivkraft att undvika skilsmässa eventuellt göra skillnad.

Tabell 3 Effekten på skilsmässorisk bland redan gifta par som mister rätten till änkepension

Skattat utfall	Skattad ökning bland par som mister rätten till änkepension
Äktenskapet slutar i skilsmässa inom 24 år	0,0527* (0,0313)
Antal observationer	9 104

Fotnot: Robusta standardfel anges i parentes. Statistisk signifikansnivå på 1, 5 och 10 % anges med ***, ** och *.

Resultaten som presenteras i Tabell 3 visar att avskaffandet av änkepensionen ökade sannolikheten för skilsmässa bland de som redan var gifta när reformen genomfördes. Enligt skattningarna ökar sannolikheten för att ett äktenskap slutar i skilsmässa inom 24 år med 5,27 procentenheter när ett par mister rätten till änkepension. I den engelska versionen visar vi vidare att effekten av att mista rätten till änkepension framför allt framträder långt efter änkepensionsreformen, när de berörda paren har nått pensionsåldern. Annorlunda uttryckt så minskar rätten till änkepension för efterlevande änkor skilsmässorisken hos par i pensionsåldern. Detta tyder på att kvinnor som i pensionsåldern överväger att ta ut skilsmässa tar de ekonomiska konsekvenserna av detta beslut i beaktning.

6.3 Effekten av att mista rätten till änkepension på makens arbetskraftsutbud

Slutligen undersöker vi den andra hypotesen för dessa par, nämligen att vi hos par som mister rätten till änkepension kan förväntas se att makens arbetskraftsutbud ökar. Vi använder samma metod och presenterar resultaten i Tabell 4. Utfallet vi studerar är huruvida maken är förvärvsarbetande år 2008.

Tabell 4 Effekten på makens arbetskraftsutbud hos redan gifta par som mister rätten till änkepension

Skattat utfall	Skattad ökning bland par som mister rätten till änkepension		
	Alla par	Man yngre än 63	Man äldre än 62
Mannen arbetar år 2008	0,0358* (0,0184)	0,0136 (0,0274)	0,0641*** (0,0212)
Antal observationer	18 839	11 127	7 712

Fotnot: Robusta standardfel anges i parentes. Statistisk signifikansnivå på 1, 5 och 10 % anges med ***, ** och *.

Skattningen som presenteras i den första kolumnen visar att förlusten av rätten till änkepension höjer den genomsnittliga sannolikheten att maken förvärvsarbetar 2008 med 3,58 procentenheter. De två följande kolumnerna visar att

denna effekt till stor del drivs av män som är nära pensionsåldern: ökningen är obetydlig bland män som är yngre än 63 år 2008; däremot är effekten betydligt större och statistiskt signifikant på 5-procentsnivå bland män som är äldre än 62 år. Dessa resultat tyder på makar fördröjde sin pension till följd av förlusten av änkepension.

7 Diskussion

Uppsatsens resultat visar att ekonomiska drivkrafter från socialförsäkringsberättigande spelar roll i äktenskapsbeslut, även när rätten till socialförsäkring enbart är av betydelse långt fram i tiden. Den positiva effekten på sannolikheten att gifta sig fanns exempelvis även bland par i 30-årsåldern, för vilka utbetalning av änkepensionen troligen inte skulle ske förrän långt framåt i tiden. Detta tyder på att par använder äktenskap som en viktig del av sin planering för att säkerställa ekonomisk trygghet i pensionsåldern.

Uppsatsen kompletterar därmed en viktig litteratur som studerar individers pensionssparande⁸, genom att visa att äktenskapsbeslut är en integrerad och kompletterande del av pars långsiktiga strategier för finansiell planering. De effekter som dokumenteras här bland par i 30-årsåldern innebär en finansiell planeringshorisont på upp till 50 år, med implicita diskonteringsräntor som återspeglar en betydande grad av framåtblickande beteende. Att enbart titta på hushållens sparande kan således ge en alltför dyster bild av hushållens kapacitet att säkerställa ekonomisk trygghet i pensionsåldern.

I ett bredare perspektiv tyder resultaten på att såväl äktenskapets betydelse som pars uppdelning av förvärvsarbete kommer att förändras i takt med att de legala skillnaderna mellan att vara gift å ena sidan, och att vara sammanboende eller skild å andra sidan, minskar över tid.

⁸ Se exempelvis Laibson (1997), Benartzi och Thaler (2004), Carroll m.fl. (2009) samt Beshears m.fl. (2011).

Referenser

- Angrist, J. och V. Lavy (1999), "Using Maimonides' Rule to Estimate the Effect of Class Size on Scholastic Achievement," *Quarterly Journal of Economics*, årg. 114, nr 2, s. 553–575.
- Angrist, J. (2002), "How Do Sex Ratios Affect Marriage and Labor Markets? Evidence from America's Second Generation," *Quarterly Journal of Economics*, årg. 117, nr 3, s. 997–1038.
- Benartzi, S. och R. Thaler (2004), "Save more tomorrow: Using behavioral economics to increase employee saving," *Journal of Political Economy*, årg. 112, nr 1, s. 164–187.
- Beshears, J., J. Choi, D. Laibson och Madrian, B. (2011), "Behavioral economics perspectives on public sector pension plans," *Journal of Pension Economics and Finance*, årg. 10, nr 2, s. 315–336.
- Björklund, A., D. Ginther och M. Sundström (2007), "Does Marriage Matter for Children? Assessing the Causal Impact of Legal Marriage," opublicerat manuskript, Stockholms Universitet.
- Carroll, G., J. Choi, D. Laibson, B. Madrian och A. Metrick (2009), "Optimal Defaults and Active Decisions," *Quarterly Journal of Economics*, årg. 124, nr 4, s. 1639–1674.
- Chetty, R., J. Friedman, T. Olsen och L. Pistaferri (2011), "Adjustment Costs, Firm Responses, and Micro vs. Macro Labor Supply Elasticities: Evidence from Danish Tax Records," *Quarterly Journal of Economics*, årg. 126, nr 2, s. 749–804.
- Chiappori, P. (1992), "Collective labor supply and welfare," *Journal of Political Economy*, årg. 100, nr 3, s. 437–467.
- Frimmel, W., M. Halla och R. Winter-Ebmer (2012), "Can Pro-Marriage Policies Work? An Analysis of Marginal Marriages," opublicerat manuskript.
- Hoem, J. M. (1991), "To marry, just in case...: the Swedish widow's-pension reform and the peak in marriages in December 1989," *Acta Sociologica*, årg. 34, nr 2, s. 127-135

- Lafortune, J., R. Chiappori, M. Iyigun och Y. Weiss (2012), "Changing the Rules Midway: The Impact of Granting Alimony Rights on Existing and Newly-Formed Partnerships," opublicerat manuskript.
- Laibson, D. (1997), "Golden Eggs and Hyperbolic Discounting," *Quarterly Journal of Economics*, årg. 112, nr 2, s. 443–478.
- Lee, D. och T. Lemieux (2010), "Regression Discontinuity Designs in Economics," *Journal of economic literature*, årg. 48, nr 2, s. 281–355.
- Lindqvist, E. och R. Vestman (2011), "The labor market returns to cognitive and noncognitive ability: Evidence from the Swedish enlistment," *American Economic Journal: Applied Economics*, årg. 3, nr 1, s. 101–128.
- Palme, M. och I. Svensson (1997), "Social Security, Occupational Pensions, and Retirement in Sweden," i Gruber, J. och D. Wise (red.), *Social Security and Retirement Around the World*, Chicago University Press, Chicago.
- Persson, P. (2015), "Social Insurance and the Marriage Market," IFAU Working Paper 2015:6.
- Roine, J. (1997), "Framåtblickande beteende i välfärdsstaten," *Ekonomisk debatt*, nr 8, s. 447–459.
- Saez, E. (2010), "Do Taxpayers Bunch at Kink Points?," *American Economic Journal: Economic Policy*, årg. 2, nr 3, s. 180–212.
- Stevenson, B. (2008), "Divorce Law and Women's Labor Supply," *Journal of Empirical Legal Studies*, årg. 5, nr 4, s. 853–873.
- Wolfers, J. (2006), "Did Unilateral Divorce Laws Raise Divorce Rates? A Reconciliation and New Results," *American Economic Review*, årg. 96, nr 5, s. 1802–1820.

IFAU:s publikationsserier – senast utgivna

Rapporter

- 2014:20** Sibbmark Kristina ”Arbetsmarknadspolitisk översikt 2013”
- 2014:21** Nordlund Madelene och Mattias Strandh ”Selektivitet och jobbchanser bland arbetslösa”
- 2014:22** Angelov Nikolay och Marcus Eliason ”Vilka arbetssökande kudas som funktionshindrade av Arbetsförmedlingen?”
- 2014:23** Angelov Nikolay och Marcus Eliason ”Friställd och funktionsnedsatt”
- 2014:24** Angelov Nikolay och Marcus Eliason ”Lönebidrag och skyddat arbete: en utvärdering av särskilda insatser för sökande med funktionshinder”
- 2014:25** Holmlund Helena, Josefin Häggblom, Erica Lindahl, Sara Martinson, Anna Sjögren, Ulrika Vikman och Björn Öckert ”Decentralisering, skolval och friskolor: resultat och likvärdighet i svensk skola”
- 2014:26** Lindgren Karl-Oskar, Sven Oskarsson och Christopher Dawes ”Kan politisk ojämlikhet utbildas bort?”
- 2015:1** Albrecht James, Peter Skogman Thoursie och Susan Vroman ”Glastaket och föräldraförsäkringen i Sverige”
- 2015:2** Persson Petra ”Socialförsäkringar och äktenskapsbeslut”

Working papers

- 2014:20** Johansson Per, Lisa Laun och Mårten Palme “Pathways to retirement and the role of financial incentives in Sweden”
- 2014:21** Andersson Elvira, Petter Lundborg och Johan Vikström “Income receipt and mortality – evidence from Swedish public sector employees”
- 2014:22** Felfe Christina och Rafael Lalive “Does early child care help or hurt children’s development?”
- 2014:23** Nordlund Madelene och Mattias Strandh “The relation between economic and non-economic incentives to work and employment chances among the unemployed”
- 2014:24** Mellander Erik “Transparency of human resource policy”
- 2014:25** Angelov Nikolay och Marcus Eliason “Factors associated with occupational disability classification”
- 2014:26** Angelov Nikolay och Marcus Eliason “The differential earnings and income effects of involuntary job loss on workers with disabilities”
- 2014:27** Angelov Nikolay och Marcus Eliason “The effects of targeted labour market programs for job seekers with occupational disabilities”

- 2014:28** Carlsson Mikael, Julián Messina och Oskar Nordström Skans “Firm-level shocks and labor adjustments”
- 2014:29** Lindgren Karl-Oskar, Sven Oskarsson och Christopher T. Dawes “Can political inequalities be educated away? Evidence from a Swedish school reform”
- 2015:1** Avdic Daniel “A matter of life and death? Hospital distance and quality of care: evidence from emergency hospital closures and myocardial infarctions”
- 2015:2** Eliason Marcus “Alcohol-related morbidity and mortality following involuntary job loss”
- 2015:3** Pingel Ronnie och Ingeborg Waernbaum “Correlation and efficiency of propensity score-based estimators for average causal effects”
- 2015:4** Albrecht James, Peter Skogman Thoursie och Susan Vroman “Parental leave and the glass ceiling in Sweden”
- 2015:5** Vikström Johan “Evaluation of sequences of treatments with application to active labor market policies”
- 2015:6** Persson Petra “Social insurance and the marriage market”

Dissertation series

- 2014:1** Avdic Daniel “Microeconomic analyses of individual behaviour in public welfare systems”
- 2014:2** Karimi Arizo “Impacts of policies, peers and parenthood on labor market outcomes”
- 2014:3** Eliasson Tove “Empirical essays on wage setting and immigrant labor market opportunities”
- 2014:4** Nilsson Martin “Essays on health shocks and social insurance”
- 2014:5** Pingel Ronnie “Some aspects of propensity score-based estimators for causal inference”
- 2014:6** Karbownik Krzysztof “Essays in education and family economics”